

Akıncı Beyi Evrenos Bey'e Ait Mülknâme

The Conveyance of Raider Ewrenos Beg

Ayşegül Çalı*

Özet

Evrenos Bey, Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'a geçiş sürecinde sınır bölgelerinde faaliyet gösteren akıncı yani uc beylerinin en önemlilerinden biridir. Yüz seneden fazla yaşadığını bildiğimiz Evrenos Bey; başarıları, zenginliği ve kendinden sonra akıncılık faaliyetlerine devam eden oğulları ile ailesinin adını Osmanlı tarihine yazdırmıştır. Rumeli'nin fethi, iskânı ve Türkleşmesinde şüphe götürmez isimlerden biridir. Gelirinin büyük bir kısmını vakfa dönüştürmüştür. Hayatı ile ilgili bilgiler oldukça kısıtlı olup, ismi daha çok yaptığı fetihlerle kaynaklara geçmiştir. Merkez-uc mücadelelerine rağmen, aileye ait mülkiyet hakkının XX. yüzyıla kadar devam etmesi ise en dikkat çekici noktadır. Bu makalede Evrenos Bey'e ait 1603 tarihli I. Ahmed'in tuğrasını taşıyan mülknâmeden ve mülknâmelerin özelliklerinden bahsedilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Evrenos Bey, akıncı, uc beyi, mülknâme, Rumeli, Balkan, vakf.

Abstract

Evrenos Bey was one of the most important raiders, a great march-lord (*uc begi*) who had many achievements in Thrace and Macedonia during the establishment of the Ottoman rule in the Balkans. Known to have lived for more than 100 years; Evrenos Bey with his successful performance and personal wealth, and also his sons who continued to raiderness activities after their father's death, added his family's name to the Ottoman history. His name is unquestionably connected with the conquest, transfer and residence of Turkish population to the new conquered places. Also he converted his properties into wakf. Although his name was related in the sources with successful conquests, there is limited knowledge regarding his life. In spite of the struggle between the central government and the lords of the frontiers, the conspicuous point is, the ownership of his family continued until the XXth century. In this

* Arş. Gör. Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Tarih Bölümü.
(e-mail: aysegulcali@yahoo.com; Tel: 312 310 3280-1283)

article, a conveyance (*mülknâme*) of Ewrenos Bey dated in 1603 which had the monogram of I. Ahmed, will be scrutinized in detail as well as its characteristics and importance.

Key words: Ewrenos Beg, raider, uc begi, mülknâme (conveyance), Rumelia, Balkans, wakf.

Evrenos Bey Hakkında Kısa Bilgi

Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda yaptığı fetihlerde esas rolü oynayan Evrenos Bey, Hacı İlbeyi, Turahan Bey ve Mihal Bey Rumeli'nin en önemli akıncı beylerindendir. *Akıncı*, keşif, yağma veya tahrip amacıyla yabancı devlet arazilerine seferler düzenleyen hafif süvari birliklerine verilen askeri bir isimdir¹ ve uc bölgelerinde fetih yaptıkları için bunların beylerine *uc beyi* de denilmektedir. Bu akıncı beyleri fetihlerde kazandıkları ganimetler ile geçinmişler ve kendilerine verilen timarlar sayesinde yeni topraklarda arazi ve gelir elde etmişlerdir². Evrenosoğulları, Turahanoğulları, Mihaloğulları gibi ünlü ailelerin isimleri de akıncı beylerinden gelmektedir. Akıncılık teşkilatı, babadan oğula geçen bir yapıya sahiptir. Rumeli'deki ilk akıncı beyi olarak bilinen Hacı İlbeyi'nin ölümünden sonra Evrenos Bey uc önderliği yapmıştır³.

Karesi Beyliği emirlerinden olan Evrenos Bey, 1345 tarihinden itibaren yani beyliğin tamamen Osmanlı hâkimiyetine geçmesinden sonra⁴ Karesi Beyi Aclan Bey'in veziri Hacı İlbeyi, Orhan Bey'in yanına sığınmış olan Tursun Bey; Gazi Fazıl ve Ece Bey gibi beyliğin ileri gelenleri ile birlikte Osmanlı hizmetinde çalışmaya başlamıştır⁵. Aşıkpaşazâde, I. Murad'ın Rumeli fetihlerinde yanında bulunan kuvvetlerin "*vilâyet-i Karesiden ve kendü vilâyetinden*" olduğunu ifade

¹ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, c.I, İstanbul 1993, s.36.

² İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Karesi Vilâyeti Tarihçesi*, İstanbul 1925, s. 71; Necati Tacan, *Akıncılar ve Mehmed II., Bayazıt II. Zamanlarında Akınlar*, İstanbul 1936, s. 3; Abdülkadir Özcan, "Akıncı", *DİA*, c. II, İstanbul 1989, s. 249; İ. Hakkı Uzunçarşılı, "Akıncı", *İA*, c. I, M.E.B., İstanbul 1993, s. 239.

³ Halil İncik-Mevlûd Oğuz, *Gazavât-ı Sultân Murad b. Mehmed Hân, İzâdi ve Varna Savaşları (1443-1444) Üzerine Anonim Gazavatnâme*, T.T.K., Ankara 1989, s. 88.

⁴ Karesi Beyliği'nin ilhâkı meselesi tartışmalı bir konu olup, kaynaklarda farklı şekillerde geçmektedir. İncik ise bu beyliğin işgal sürecinin 1335-1345 tarihleri arasında olduğunu belirtir. Bkz. Halil İncik, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu", *Türkler*, c. IX, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, s. 84; Ayrıca bu konu ile ilgili tartışmalı görüşler için bkz. Zerrin Günel Öden, *Karası Beyliği*, T.T.K., Ankara 1999, s. 60-62.

⁵ Hoca Saâdetin, *Tâcü't-tevârih I*, 1279, Basım yeri yok, s. 51,53; Münecçimbaşı Derviş Ahmed, *Sabâ'îfü'l-abbâr*, c. III, İstanbul 1321, s. 288, 305; Mehmed Hemdemî Çelebi, *Solakzâde Tarihi*, İstanbul 1297, s. 23; İ. Hakkı Uzunçarşılı, "Evrenos", *İA*, c. IV, İstanbul 1977, s. 414; I. Melikoff, "Ewrenos", *The Encyclopedia of Islam*, Volume II, London 1965, s. 720.

etmektedir⁶. Hoca Sa'âdettin, Evrenos Bey'i "*san'at-ı tir-endâzîde şerîk ü enbâzı yoğ idi*" yani ok atıcılığında bir eşi daha yoktu diyerek övmektedir⁷. İbn-i Kemal ise Evrenos Bey'in de adını zikrettikten sonra "*kılıçları ile dirilirlerdi, bustân-ı meydân-ı gazâda dikilen cedâlarının nihâlleri ne bitürse âni yirlerdi*"⁸ diyerek akıncı beylerinin maharetlerini ve geçimlerini kısaca özetler.

Orhan Bey'in oğlu Şehzâde Süleyman Paşa ile Rumeli fetihlerine başlayan Evrenos Bey, I. Murad, I. Bayezid, Süleyman Çelebi ve I. Mehmed dönemlerinde hizmetlerde bulunmuş ve hayatı boyunca Osmanlı'nın Balkanlardaki fetih hareketlerine katılmıştır⁹. Evrenos Bey'e ait ferman sûretlerinin toplandığı ancak yazarı bilinmeyen bir kitapçıkta, Yıldırım Bayezid tarafından verilmiş bir ferman dan bahsedilmektedir. 1361 tarihli bu ferman da Yıldırım Beyazid, Evrenos Bey'e "*El-hac El-gazi Evrenos Lalam*" diye hitap etmektedir¹⁰. Evrenos Bey'in, Bayezid'in oğlu I. Mehmed'e de lalalık yaptığını Temmuz 1413 (Cemâziye'l-evvel 816) tarihli, aslı İdare Meclisi tarafından Süleyman Sami Evrenosoğlu'na geri verilen temliknâme örneğinden anlıyoruz¹¹. Evrenos Bey'in hayatıyla ilgili bilgiler oldukça kısıtlıdır. Kaynaklarda adı daha çok yaptığı başarılı fetih hareketleri sebebiyle geçmektedir. Fütûhata bizzat iştirak ederek çeşitli dönemlerde kendisine mülknâme verilen uc gazilerine en güzel örneklerden biridir.

Evrenos Bey'in tarih sahnesine çıktığı Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'a geçiş sürecinde Anadolu'da birliği sağlama çalışmaları önemli iken, Rumeli'ye baktığımızda öncü akıncı birlikleri ile hızla ilerleyen bir Osmanlı gücü dikkati çekmektedir. Bu nedendir ki Rumeli'nin akıncı beylerine ve özellikle de "Via Egnatia"¹² üzerinde fetihlerine devam eden ve itâati elden bırakmayan Evrenos

⁶ Aşıkpaşazâde, *Aşıkpaşazâde Tarihi*, İstanbul 1332, s. 52.

⁷ Hoca Sa'âdettin, *Tâcü't-tevârih* I, s. 117.

⁸ İbn-i Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osman*, II. Defter, Yay., Şerafettin Turan, T.T.K., Ankara 1983, s. 110-111.

⁹ Hamid Vehbi, *Meşâbir-i İslam*, c. II, İstanbul 1301, s. 801; I. Melikoff, "Evrenos", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, Edit. Alexander P. Kazhdan, Volume II, Oxford 1991, s. 765.

¹⁰ *Selâtin-i İzzâm Hazretleri Tarafından El-hac Gazî Evrenos Bey'e İ'tâ Buyurulan Fermân-ı Âliye Sûretleri*, Sabah Matbaası, basım yılı yok, s. 5.

¹¹ Vakıflar Genel Müdürlüğü, Defter No: 2108, Sayfa No: 0077, Sıra No: 78.

¹² Balkanları İstanbul'a bağlayan üç önemli yoldan biri olan Via Egnatia, II. yüzyılın yarısında kurulmuş bir Roma askeri yoludur. Ancak askeri özelliğinden çok siyasal bir amaçla yaptırılan; ulaşım, meta ve kültür akışını sağlayan bir yoldur. Osmanlı döneminde Rumeli sol kolu olarak isim bulmuş ve İstanbul'dan başlayan güzergahı, Serez-Selanik doğrultusunda Balkanları Yunanistan ve Adriyatik'e bağlamıştır. Daha geniş bilgi için bkz. Cyril Mango, "Egnatia, Via", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, Ed. Alexander P. Kazhdan, Volume I, Oxford 1991, s. 679; *Sol Kol, Osmanlı Egemenliğinde Via Egnatia (1380-1699)*, ed. Elizabeth Zachariadou, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 1999; Halil İnalçık, "Türkler ve Balkanlar" *Balkanlar*, OBİV Yay., İstanbul 1993, s. 13-14.

Gazi'ye verilen mülkiyet hakkı yenilenmiş ve bu akıncı ailesinin torunları da bu mülkiyet hakkına sahip olmuşlardır. Evrenos Bey'in oğulları da Rumeli'de akıncılık hizmetlerine devam ederek Osmanlı Devleti'ne hizmet vermişlerdir. Bunlardan en önemlileri 1423'te Selanik kuşatmasına katılan Barak Bey¹³, 1430'da Selanik'in fethinde yer alan Ali Bey¹⁴, Arnavutluk'ta ve Epir bölgesinde yapılan akınlara katılan İsa Bey ve Makedonya'daki fetihlere katılan Gazi Ahmed Bey'dir¹⁵.

Evrenos Bey, fethettiği yerlerden önce Gümölcine, daha sonra Serez ve son olarak da Yenice-i Vardar'da ikâmet etmiştir¹⁶. Kasım 1417'de (7 Şevval 820) Yenice-i Vardar'da vefat etmiş ve burada yaptırmış olduğu türbeye defnedilmiştir¹⁷. Öldüğünde 100 yaşından fazla idi. Rumeli fethinde yer alan Mihâl Bey, Lala Şahin Paşa gibi bu bölgenin ilk vakıf kurucularındandır¹⁸.

Mülknâmenin Tanımı ve Verilme Sebepleri

İslâm memleketlerinde mülkiyeti devlete ait olan mirî toprakların yanı sıra, kişilere ait olan mülk topraklar da mevcuttur. Mülk, sözlük anlamı itibarıyla “bir şeye sahip olmak, hâkimiyet kurmak, tasarrufta bulunmak” manasında *milk*¹⁹ kökünden gelmektedir ve tasarruf edilen mal anlamında kullanılmaktadır²⁰. *Mülknâme*, hükümdar tarafından şer'î hukuka uygun olarak, mal sahipliğinin bir veya birkaç şahsa verildiğini gösteren ferman ya da vesika için kullanılmış bir

¹³ Ferhan K. Mollaoğlu, *Selanik Baş Piskoposu Symeon'un Taribi Nutku*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 1998, Ankara, s.74.

¹⁴ Selanik'in fethi hakkında bkz. Melek Delilbaşı, “Selânik ve Yanya'da Osmanlı Egemenliği'nin Kurulması”, *Bellekten*, c. LI, S. 199, Ankara 1987, s. 75-106; M. Delilbaşı, *Johannis Anagnostis, Selânik'in Zaptı Hakkında Bir Tarih (II. Murad Dönemi'ne Ait Bir Bizans Kaynağı)*, T.T.K., Ankara 1989.

¹⁵ H. İncelik-M. Oğuz, *Gazavât-ı Sultân Murad...*, s. 89; Fahamettin Başar, “Evrenosoğulları”, *DİA*, c. XI, İstanbul 1995, s. 540; Christos N. Chatzes, *Γρανιώτα, Ιστορική Επισκόπηση*, Giannitsa 2003, s. 24; Apostolos Vakalopoulos, *Ιστορία της Μακεδονίας 1354-1833*, Thessaloniki 1992, s. 53-54, 74.

¹⁶ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, c. II, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996, s. 500; Aşıkpaşazâde, *Aşıkpaşazâde Tarihi*, s. 61; Münecimbaşı, *Sabâ'îfü'l-abbâr*, c. III, s. 305, 306.

¹⁷ İbn-i Kemal, *Tevârih-i Âli Osman*, IV. Defter, Haz. Koji Imazawa, T.T.K., Ankara 2000, s. 228-229; H. İncelik-M. Oğuz, *Gazavât-ı Sultân Murad...*, s. 89; *Enliya Çelebi Seyahatnamesi*, c. VIII, Haz. Seyit Ali Kahraman-Yüce Dağlı-Robert Dankoff, Y.K.Y., İstanbul 2003, s. 78-79; Vassilis Demetriades, “The Tomb of Ghazi Evrenos Bey at Yenitsa and its Inscription”, *Bulletin of the School of Oriental and African Studies, (BSOAS)*, Volume 39, Part I, London 1976, s. 332; I. Melikoff, “Ewrenos”, s. 720.

¹⁸ M. Nuri Paşa, *Netâyicü'l-vukû'at*, c. IV, s. 24.

¹⁹ Milk: Birinin tasarrufu altında bulunan şey anlamına gelmektedir. Bkz: Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara 1993, s. 648.

²⁰ M. Macit Kenanoğlu, “Mülk”, *DİA*, c. XXXI, İstanbul 2006, s. 540.

tabirdir. Bunun yerine “*mülknâme-i hümayûn, temliknâme* veya *temliknâme-i hümayûn*” da denilirdi²¹. Osmanlı Devleti de İslâm hukukunun mülkiyet esaslarını kabul ettiği için²² bu durum İslâm toprak hukukuna uygun olarak süregelmiştir²³.

Osmanlı Devleti’nde mülkiyet hakkı elde edebilmek ya da diğer bir deyişle mülknâme alabilmek için bazı koşulları yerine getirmek gerekmektedir. Fethedilen topraklar ilk olarak mirî topraklar olarak kabul ve ilan edilir, daha sonra padişah tarafından temlik edilirlerdi. Mirî araziden ayrılan bu tür topraklara “*mülk topraklar*” denilirdi. Bu topraklar içerisinde fetih sonrasında fâtihlere verilen temlikler²⁴, memleketi imâr ve iskân²⁵ ile devlete hizmeti geçen memur ve askerlere yapılan temlikler²⁶ ve usulüne göre satılarak parası tahsis edilen topraklar şeklindeki temlikler sahîh temlikler arasındaydı²⁷. Sahîh vakıf, şer’î kanuna uygun olarak vakf olunan araziye denirdi ve tasarruf hakkı sahibine aitti. Sahîh vakıflarda vakıf şartları yerine getirildiği takdirde, herhangi bir kanuna tabi değillerdi yani serbestiyet üzere tahsis edilirdiler²⁸. 1630’da kaleme alınan *Koçibey Risâlesi*’nde Evrenos Bey’e ait olan vakıflar sahîh vakıflar olarak geçmektedir²⁹.

Akinci beylerine verilen temliklerle sınır boylarının müdafaası sağlanarak, yeni feth edilen toprakların imâr ve iskânı ile şenlendirilmesi amaçlanıyordu. Böylelikle ya yeni fethedilen yerler ya da genellikle ölü veya çorak topraklar tasarruf altına sokularak, verilen temlikler ile malikâneeler yaratılması sağlanmıştır³⁰. Zira *malikâne*, mülknâme ile temlik olunan yerler için kullanılan

²¹ M. Z. Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ...*, c. II, s. 613.

²² Halil Cin, *Osmanlı Toprak Düzeni ve Bu Düzenin Bozulması*, Ankara 1978, s. 6.

²³ Barkan bu konuyla ilgili olarak “İslam memleketlerindeki haracî ve öşrî mülk topraklarla, imamlar tarafından mevat araziden ihya maksadıyla mülk olarak terk edilen toprakları ve nihayet miri topraklardan bir kısmını ayırarak temlik-i sahîh usullerine uygun bir şekilde husûsi şahıslara mülk olarak satılan toprakları İslam memleketlerindeki mülk toprakların misalleri olarak zikredebiliriz” diye belirtmektedir. Bkz. Ömer Lütfi Barkan, “İmparatorluk Devrinde Toprak Mülk ve Vakıfların Hususiyeti”, *Türkiye’de Toprak Meselesi Toplu Eserler I*, İstanbul 1980, s. 250.

²⁴ H. Cin, *Osmanlı Toprak Düzeni...*, s. 8-10.

²⁵ Bu tür sahîh mülklere örnek olarak, kendi küreği ile ihdas ettiği çeltik argı olan Yagüdenli Hızır Bey’e tevcih edilen mülknâme gösterilebilir. Bkz. Yılmaz Kurt-M. Akif Erdoğan, *Çukurova Tarihinin Kaynakları IV, Adana Evkaf Defteri*, T.T.K., Ankara 2000, s. 107.

²⁶ Mustafa Nuri Paşa, *Netâyicü’l-vukû’ât Tekmileleri (I-III)*, Ankara T.T.K., 1961, s. 8.

²⁷ Ömer Lütfi Barkan, “Mülk Topraklar ve Sultanların Temlik Hakkı”, *Türkiye’de Toprak Meselesi Toplu Eserler I*, İstanbul 1980, s. 237.

²⁸ Halis Eşref, *Külliyât-ı Şerb-i Kânûn-ı Arâzî*, İstanbul 1315, s. 96.

²⁹ Koçi Bey, *Koçibey Risâlesi*, Haz., Yılmaz Kurt, Ankara 1998, s. 73.

³⁰ Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi I*, 1300-1600, Eren Yay., İstanbul 2000, s. 163.

bir tabirdir. Osmanlı Devleti fetihlerle büyüyen topraklarını koruyabilmek için Rumeli fatihlerine feth ettikleri topraklardan bol miktarlarda timarlar veriyor ancak bu timarlar kendi görev ve hizmetleri devam ettiği sürece tasarruflarında kalıyordu³¹. Verilen timarları malikâne şeklinde evlatlarına geçirebilmeleri için sultandan temliknâme almaları gerekiyordu³². Her padişah değiştiğinde de hüccet ve mülknâmelerin yenilenme mecburiyeti vardı. Yine uygulanan arazi tahrirlerinde her mülk ve vakfın teftişi yapılarak yoklamalar alınıyordu. Yapılan bu gibi teftişlerle birtakım malikaneler eğer daha önce evlatlık vakıf haline dönüştürülmemişlerse dağıtılarak mirî araziye dahil ediliyorlardı³³.

Vakfiyeler, tahsis edilen vakıfların gelir kaynaklarının, vakfın işleyiş şeklinin ve hedeflenen hizmet ilkelerinin belirlendiği belgelerdir. Osmanlı Devleti'nde menkul ve gayrimenkul mal varlıklarının üçte biri vakıftır³⁴. Mülk araziler sahiplerinin istekleri doğrultusunda Allah'ın rızasını kazanma amacıyla halkın herhangi bir ihtiyacını karşılamak üzere vakfa dönüştürülebilirlerdi.

Osmanlı Devleti için temlik sahibinin haklarının korunması kadar temlik edilen toprakların sorumluluklarının da yerine getiriliyor olması oldukça önemliydi. Aksi takdirde yani koşullara uyulmadığı zaman verilen mülk geri alınabiliyordu. Örneğin toprağın üç yıl üst üste ekilmemesi yani boz bırakılması halinde temlik sahibi mülkiyet hakkını yitiriyor ve kanûnen toprak başka birine teslim edilebiliyordu³⁵. Aslında temlikle amaçlanan ve mülkiyeti yasallaştıran tek koşul İnalıcık'ın da belirttiği gibi hâlî ya da terkedilmiş toprakların tarıma açılarak, ekilip-biçilmeye başlanması ve böylece de bölgenin şenlendirilerek bayındırlık işleri için yeni gelir kaynaklarının yaratılmasıydı³⁶. Ancak “toprağın padişahın mülkü olduğu” felsefesinden hareket eden padişahlar, çeşitli sebeplerle sultanlık sıfatlarını kullanarak memleket topraklarını istediklerine gelişigüzel temlik edebildiklerinden³⁷ gayr-ı sahîh temliklerle de karşılaşmak mümkündür³⁸. Sultanların, kendi iradeleriyle hatta bazen bütün hak ve rûsumuyla ebediyet ve serbestiyet üzere temlik ettikleri bilinmektedir³⁹. Bazı yerler tapu bedeli alınarak devredilse de genellikle temlikler bağışlama ve hibe etme şeklindeydi. Bu hususta konumuz olan Evrenos Bey gibi bizzat fütûhata

³¹ Ö. L. Barkan, “Mülk Topraklar...”, s. 232.

³² Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin İktisâdî ve İctimâî Tarihi I (1243-1453)*, Ankara 1999, s. 298.

³³ Ömer Lütfi Barkan, “Malikâne Divânî Sistemi”, *Türkiye'de Toprak Meselesi Toplu Eserler I*, İstanbul 1980, s. 187-188.

³⁴ Bahaeddin Yediöldüz, “Klasik Dönem Osmanlı Toplumuna Genel Bir Bakış”, *Türkler*, c. X, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, s. 206.

³⁵ H. İnalıcık, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve ...*, s. 168.

³⁶ Mustafa Nuri Paşa, *Netâyicü'l-vukû'at*, c. IV, İstanbul 1327, s. 24; H. İnalıcık, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve ...*, s. 168-169.

³⁷ H. Cin, *Osmanlı Toprak Düzeni...*, s. 31.

³⁸ H. Eşref, *Külliyyât-ı Şerb-i Kânûn-ı Arâzî*, s. 96.

³⁹ Ö. L. Barkan, “İmparatorluk Devrinde Toprak Mülk ...”, s. 250, 261.

iştirak eden kişiler dışında devlete büyük hizmeti dokunup dokunmaması husûsu da aranmamaktaydı. Barkan bu konuda “*kendi gözdelelerine ve hatta evlenmek üzere bulunan kızlarına da cibaz olarak köy temlik etmiş oldukları vâki’dir*” demektedir⁴⁰. Ayrıca Barkan, “*manasız ve usulsüz temliklerin bile şeklen kusursuz bir hale sokulabileceğini*” belirterek, bu konuda padişahı cinlerle ve büyücülükle etkisi altına alan Cinci Hoca için hazırlanan mülknâme örneğini vermiştir⁴¹.

Evrenos Bey’in Nüfuzu ve Zenginliği

Evrenos Bey’in uzun yıllara dayanan tecrübeleri Osmanlı sultanları için büyük önem taşımaktaydı. Rumeli’de yapılan savaşlarda sultanlar bölgeyi en iyi tanıyan kişiler akıncı beyleri oldukları için onların düşüncelerine başvurarak savaş taktiklerini dinlerlerdi. Evrenos Bey de bu konuda etkili isimlerden biriydi. Tecrübelerine güvenilen akıncı beyinin I. Kosova savaşı öncesi hacdan dönerek sefere katılması askerler arasında sevinç yaratmıştı⁴². Evrenos Bey ayrıca şehzade çatışmalarında da oldukça önemli bir rol oynamıştır⁴³.

Akıncı beylerinin nüfuzları kadar elde ettikleri ganimet ve diğer gelirleriyle birlikte zenginlikleri de ön plandaydı. I. Murad, oğlu Bayezid’i evlendirdiğinde Anadolu beylerinin, dönemin sancak beylerinin ve Mısır sultanının da davetli olduğu Bursa’daki ihtişamlı düğüne katılan Evrenos Bey görkemli hediyeler getirmiştir⁴⁴. Aşıkpaşazâde, düğüne davetli olanları açıklarken “*etraf beylerini hep okudular ve Evrenos Gazî’yi okudular*” ve “*kendi sancağı beyleri geldi ve Evrenos dahi geldi*” ifadelerini kullanarak Evrenos Bey’in adını özellikle zikretmiş ve ona verilen büyük değeri göstermiştir⁴⁵. Ünlü akıncı beyinin bu zenginliğini fetih bölgelerinde yaptırdığı imar faaliyetleriyle de süslemesi oldukça önemlidir.

⁴⁰ Ö. L. Barkan, “İmparatorluk Devrinde Toprak Mülk ...”, s. 261.

⁴¹ Bahsi geçen mülknâme için bkz. Ö. L. Barkan, “İmparatorluk Devrinde Toprak Mülk ...”, s. 265; Yılmaz Kurt, “Osmanlı Toprak Yönetimi” *Osmanlı*, C. III, Yeni Türkiye Yay., Ankara 1999, s. 64.

⁴² İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi I*, T.T.K., Ankara 1982, s. 253; F. Başar, “Evrenosoğulları”, s. 540.

⁴³ Evrenos Bey’in şehzade çatışmalarında oynadığı rol için bkz: İ. H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi I*, s. 253; H. İncelik-M. Oğuz, *Gazavât-ı Sultân Murad...*, s. 89; Fahamettin Başar, “Osmanlı Devleti’nin Kuruluş Döneminde Hizmeti Görülen Akıncı Aileleri II”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, S. 64, İstanbul 1992, s. 48; Kemal Karpat, “Osmanlı Tarihi’nin Dönemleri: Yapısal Bir Karşılaştırmalı Yaklaşım” *Osmanlı ve Dünya*, Hz. Kemal Karpat, İstanbul 2006, s. 129.

⁴⁴ Aşıkpaşazâde, *Aşıkpaşazâde Tarihi*, s. 57; Münecimbaşı, *Sabâ’îfü’l-abbâr*, c. III, s. 298; Ahmet Refik, *Türk Akıncıları*, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul 1933, s. 21-22; D. Salamanga, Γάζη Έβρενόζ, ‘Ο Πρώτος Επικυρίαρχος των Γιάννινων’, *Ηπειρωτική Εστία*, c. 2, Ioannina 1953, s. 165; Georgios Vogiatzes, *Η Πρώτη Οθωμανοκρατία στη Θράκη*, Άμεσες Δημογραφικές Συνέπειες, Ιστορία Ηρόδοτος, 1998, s. 71.

⁴⁵ Aşıkpaşazâde, *Aşıkpaşazâde Tarihi*, s. 57.

Sırasıyla kendi üs merkezi olan Gümülcine, Serez ve Yenice-i Vardar'da hayır kurumları, imâret ve misafirhâneler imar ettirmiştir⁴⁶.

Evrenos Bey daha I. Murad döneminde Osmanlı Devleti'nin en büyük timar sahiplerinden biri olmuştur. 1386'da I. Murad tarafından Evrenos Bey'e gönderilen mektuptaki "bu cânibe gelen mektûblarında ba'zı kurâ' vakf etmek murâd edinüb ve evlâdlarına senden sonra ri'âyet olmak için hük-m-i şerîfîm istemişsin"⁴⁷ ifadesinden Evrenos Bey'in 1386 tarihinden itibaren vakıf sahibi olduğunu ve bu mülklerin evlatlarına kalmasını istediğini öğreniyoruz⁴⁸.

Evrenos Bey'in Balkan topraklarındaki memleket açmadaki yararlılıklarına ve askeri hizmetlerine karşılık olarak Selanik'teki evkâfının her türlü vergisiyle birlikte *serbestîyyet* üzere 37 köy ile oğlu İsa Bey'in evkâfı içinde bulunan 6 köy kendilerine temlik edilmiştir⁴⁹. Yani bu aileye ait mal varlıklarının temeli Evrenos Bey döneminde atılsa da mülkiyet hakkı ailenin üzerinde kalmış ve bu durum belki de merkezi hükümetin mutlakîyet anlayışını tehdit edecek hiçbir unsur yaratmadığından⁵⁰ XX. yüzyıla kadar varlığını sürdürmüştür⁵¹.

⁴⁶ Machiel Kiel, "Observations on the History of Northern Greece During the Ottoman Rule, The Turkish Monuments of Komotini and Serres", *Balkan Studies*, XII/2, 1971, s. 415-462; Vasilis Demetriades, "Problems of Land-owning and Population in the Area of Gazi Evrenos Bey's Wakf", *Balkan Studies*, 22/1,1981, s. 43; G. Vogiatzes, *H Πρώτη Οθωμανοκρατία ...*, s. 353; H. Çetin Arslan, *Türk Akıncı Beyleri ve Balkanların İmarına Katkıları (1300-1451)*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2001, s. 79-108.

⁴⁷ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Yıldız Esas Evrakı (Y.E.E.), Dosya No: 91, Gömlek Sıra No: 49.

⁴⁸ Evrenos Bey'e ait elimizdeki vakfiye 1415 (H. 818) tarihli olup, ölümünden 2 yıl önce hazırlanmıştır. Vakfın mütevellisi ise büyük oğlu Barak Bey'dir. Bkz. Vakıflar Genel Müdürlüğü, Defter No: 2113, Kuyûd: 949/1377; Zeki Salih Zengin, "İlk Dönem Osmanlı Vakfiyelerinden Serez'de Evrenuz Gazi'ye Ait Zâviye Vakfiyesi", *Vakıflar Dergisi*, c. XXVIII, Ankara 2004, s. 103-120.

⁴⁹ Ö. L. Barkan, "İmparatorluk Devrinde Toprak Mülk ...", s. 262.

⁵⁰ Çünkü İnalçık'ın da belirttiği gibi merkez uc beylerine karşı hassas idi ve sultanlar ellerinde güç ve toprakları olan uc beylerine karşı tedirginlerdi. Bkz. Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ 1300-1600*, İstanbul 2004, s. 196-197. Ayrıca Turahan Bey örneği için bkz: Gülsüm Ayvalı-Elizabeth Zachariadou-Andones Ksanthynakes, *To Χρονικό των Ουγγαροτουρκικών Πολέμων (1443-1444)*, Iraklio 2005, s. 32-33. Merkez ile uc beyleri arasındaki hoşnutsuzluk konusunda kendisi ile konuşma fırsatı yakaladığım Sayın Prof. Dr. Halil İnalçık Hoca'mıza benimle Evrenos Bey hakkında fikirlerini paylaştığı için ayrıca teşekkürü bir borç bilirim.

⁵¹ V. Demetriades, "Problems of Land-owning ...", s. 44; V. Demetriades, "The Tomb of Ghazi Evrenos Bey ...", s. 329-330. Ayrıca Makedonya arşiv bilgilerine dayanarak Evrenos Bey'e ait Serez'deki vakfının 1910 yılına kadar varlığını sürdürdüğü bilinmektedir. Bkz. Evangelia Balta, *Les Vakıfs De Serres Et De Sa Region (XVe et XVIIe s.)*, Athenes 1995, s. 143.

Kaynaklar Evrenos Bey'in cömertliğinden de bahsetmektedirler ve zenginliğinin büyük bir kısmını ise vakfa bağlamıştır⁵². Vakfiyesinde Rumeli Vilayeti ve Vardar Nahiyesi'ndeki mallarının özü ve emlakının en iyisini vakfettiği belirtilmektedir⁵³. Evrenos Bey tarafından önemli bir merkez haline getirilen Yenice-i Vardar da bu konuya güzel bir örnektir⁵⁴. *Evlîya Çelebi Seyahatnâmesi*'nde Evrenos Bey'in vakıf şehri olan Yenice-i Vardar hakkında şöyle bilgi verilmektedir: “*Ta Gazî Evrenos zamanından berü binâ olunmuş câmi'leri ve dükkânları ve hânları ve mesâcidleri ve bir aded hamamı olup hala Gazî Evrenos evkâfı bir yaylağ-ı azîm olup “ösr-i aded-i ağnâmi mü'ebbedü'd-devrân” deyu hatt-ı şerîfler ile bu yayla Evrenos Bey evkâfidir*”⁵⁵. Bu şehir Osmanlı döneminde önemli bir Türk askerî-kültür merkezi haline gelmiş, özellikle de Trakya ve Makedonya'da seferler yapan büyük uc beyi Evrenos'un takipçileri olan gazilerin merkezi olmuştur⁵⁶.

Evrenosoğulları Rumeli'nin fethinde ve Türkleşmesinde büyük yararlılıklar göstermiş ve savaşlarda kazandıkları başarılar neticesinde de Osmanlı Devleti'nden “cenk asâleti” rütbesi kazanan önemli ailelerden biri olmuştur⁵⁷. Bu da Osmanlı Devleti'nin önemli bir akıncı ailesi olan Evrenosoğulları'na verdiği büyük değeri göstermektedir.

Evrenos Bey Mülknâmesi'nin Özellikleri

İncelemekte olduğumuz mülknâme, Osman Ferid'in güzel bir şekilde ifade ettiği gibi “*Evrenos Bey'e verilen ve evlâdı zamanında tecdîd edilen fermanların bir tarihçesini muhtevîdir*”⁵⁸. Her padişah değiştiğinde temliknâmelerin de yenilenmesi gerektiğinden, elimizdeki belgeye *tecdîdnâme* ya da *mukarrernâme* de diyebiliriz. Tecdîdnâmelerin mülknâmelerden farkı, mülkiyet hakkı daha önceden verildiği için önceki sultanlar tarafından mülk tahsis edildiğine dair açıklamaların yer almasıdır.

Bazı kaynaklarda Evrenos Bey'e (H. 760) 1358-1359 tarihinde Keşan ve Dimetoka taraflarına akınlarda bulunduğu dönemde Rumeli'deki başarılı fetihleri nedeniyle ilk olarak Orhan Bey tarafından gönderilen bir fermanla kılıç ve kaftan hediye edildiği ve vakıf kurması için istediği yerlerin kendisine temlik

⁵² M. Nuri Paşa, *Netâyicü'l-vukû'at*, s. 124; I. Melikoff, “Ewrenos”, s. 720.

⁵³ V.G.M., Defter No: 2113, Kuyûd: 949/1377.

⁵⁴ A. Vakalopoulos, *İστορία της Μακεδονίας ...*, s. 239-240; Ch. N. Chatzes, *Γιαννιτοά*, s.19.

⁵⁵ *Evlîya Çelebi Seyahatnamesi*, c. VIII, s. 78.

⁵⁶ V. Demetriades, “Problems of Land-owning ...”, s. 328.

⁵⁷ İ. H. Uzunçarşılı, “Evrenos”, s. 414.

⁵⁸ 1909'da kurulan Tarih-i Osmânî Encümeni'nin yardımcı üyelerinden olan Osman Ferid, “Evrenos Bey Hanedanına Âid Temliknâme-i Hümayûn” adlı makalesinde Evkaf Nezâreti Meclis İdaresi Başkanlığı'ndan emekli olan Evrenos'un torunlarından Selim Paşa nezdindeki aslından temliknâmeyi harfiyyen nakletmiş olduğunu belirtse de elimizdeki nüsha orijinal olması bakımından ayrı bir önem taşımaktadır. Ayrıca ifade ve kelime farklılıkları bulunmaktadır. Osman Ferid, a.g.m, *TOEM*, Cüz: 30-36, 1334, s. 433.

edildiği belirtilmektedir⁵⁹. Doğruluğunu kesin olarak tespit edemesek de bunun Evrenos'a verilen ilk mülknâme olma ihtimali büyüktür. Ancak Evrenos Bey'e I. Murad tarafından gönderilen 1386 tarihli mektuptan, elimizdeki mülknâmenin tarihi olan 1603'e kadar yani 217 sene Evrenosoğulları'na ait mülkler varlığını sürdürmüş ve aileye ait toprakların sınırları zamanla genişlemiştir. Bu mülknâme daha sonraki padişahlar tarafından da teccid edilmiştir. Bunlardan biri Temmuz 1413 tarihli I. Mehmed tarafından verilen mülknâme olup, 2 yıl sonra vakfa dönüştürülmüştür⁶⁰. Ancak bu belgenin sadece çevirisi elimizde olup, yukarıda da bahsettiğimiz gibi aslı Süleyman Sami Evrenosoğlu'na teslim edildiğinden, orijinali ile karşılaştırma imkânımız yoktur. Çalışmamızın konusu olan teccidnâme ise orijinal olmasının yanında Evrenos Bey'e ait olan son mülknâme olması ve mülk sınırlarının en geniş halini alması bakımından da ayrıca önem taşımaktadır.

I. Ahmed'in tahta çıkışıyla yenileme amacıyla verilmiş olan 10 Ekim 1603 (6 Cemaziye'l-evvel 1012) tarihli Evrenos Bey'e ait mülknâme, Tapu ve Kadastro Kuyûd-ı Kadîme Arşivi'nin Vakf-ı Cedîd Tasnifi Kataloğu'nda 195 numara ile yer almaktadır⁶¹. Bilindiği gibi bu kayıtlar, saltanatın kaldırılmasının ardından iki ayrı genel müdürlük olarak Ankara'da örgütlenmiştir. Vakf-ı Cedîd Tasnifi de diğer kayıtlarla birlikte bu nakledilen belgeler arasındadır⁶². Bu bilgilere dayanarak Defter-i Hakânî kayıtlarından olduğuna inandığımız belgemiz, divânî yazı türü ile hazırlanmış olup 33/107 cm. boyutundadır ve bez üzerinde tek parça halinde karton kozalak içerisinde korunmaktadır. Kütükoğlu, XVI. ve kısmen XVII. yüzyıla ait mülknâmelerin beratlardan bir bakışta ayrılabilmelerini, hüccet veya vakfiyelerde olduğu gibi şahit isimlerinin kayıtlı olduğuna bağlamaktadır⁶³. Ancak elimizdeki XVII. yüzyılın ilk yıllarına ait mülknâmede şahit isimleri bulunmayıp, belgenin mülknâme olduğunu belirten

⁵⁹ Feridun Bey, *Mecmû'a-i Münşe'âtü's-selâtin*, İstanbul Matba'a-i Âmire, 1174, s.71; Evrenos Bey'e İ'tâ Buyurulan Fermân-ı Âliye Süretleri, s. 15; H. Vehbi, *Meşâbir-i İslam*, s. 808; İ. H. Uzunçarşılı, *Karesi Vilâyeti Tarihçesi*, s. 106; K. Kâni, "Evrenos Bey", *Kaynak*, c. III, S. 36, Balıkesir 1936, s. 924; F. Başar, "Evrenosoğulları", s. 539.

⁶⁰ V. G. M., Defter No: 2108, S. No: 0077, Sıra No: 78.

⁶¹ Yılmaz Kurt, "Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyûd-ı Kadîme Arşivi Vakf-ı Cedîd Tasnifi Katalog Çalışması", *Uluslar Arası Kuruluşunun 700. Yıldönümünde Bütün Yönleriyle Osmanlı Devleti Kongresi*, Konya 2000, s. 455-475. Tasnifin adı her ne kadar "vakf-ı cedîd" olarak belirtilse de mülknâmenin 1603 tarihli olmasından da anlaşılacağı gibi bu katalog çalışması sadece yeni defter ve belgelere ait olmadığı gibi sadece vakıf kayıtlarından da ibaret değildir. Hazırladığı bu çalışma ile elimizdeki mülknâmeyi bulmamızı kolaylaştıran ve benden desteğini esirgemeyen Sayın Yılmaz Kurt Hocama teşekkürü bir borç bilirim.

⁶² Bu konuyla ilgili daha fazla bilgi için bkz: Sevgi Karakurt, *Defter Emâneti'nden Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'ne*, Ankara Üniversitesi D.T.C.F. Basılmamış Lisans Tezi, Ankara 2001.

⁶³ Mübahat Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, İstanbul 1994, s. 137.

bir başlık atılmıştır. Ayrıca üzerinde I. Ahmed'in tuğrasının bulunmasına rağmen sağ tarafına üç adet mühür basılarak sah çekilmiş olması da dikkat çekicidir. Çünkü padişah fermanı olması ve özellikle de I. Ahmed'in tuğrasının bulunması geçerli bir delildir⁶⁴.

Belgemizi şekil olarak incelediğimiz zaman, XVII. yüzyıl vesikalarına uygun olarak da'vet (invocatio) kısmı ile başlamaktadır. Bu bölümün özelliği olarak Allah'ın isimlerinden bazıları zikredilmiş ve bir dua cümlecigi eklenmiştir. Ardından metnin sol üst köşesine "*Evrenos Bey Mülknâmesidir*" şeklinde bir başlık atılmıştır. Daha sonra ise padişah emri olduğunu gösteren ve I. Ahmed'e ait olan tuğra yer almaktadır. İkinci bölüm, (inscription) padişaha ait övgü dolu sözlerle, sıfatlarla başlamaktadır. Yüce Allah onun mezarını nurlandırсын diye başlayan üçüncü bölüm (salutatio) ise du'a kısmıdır. Duanın ardından fermanın yazılma sebebinin açıklanan nakil-iblağ (narratio-expositio) gelmektedir ve burada Evrenos Bey'e daha I. Murad döneminden itibaren verilen mülklerden ve daha sonraki sultanlar tarafından yapılan teccidlerden bahsedilmektedir. Metnin ana kısmında verilen mülkün sınırları en ince detayına kadar çizilmiştir. Bu bölümün ardından padişahın konu ile ilgili hükmünün yer aldığı (dispositio) emir kısmı gelmektedir. Padişah emrinin ardında da bu emre uymayanlar için te'kid-tehdid bölümü (sanctio-comminatio) denilen lanetleme kısmı yer almaktadır. Son olarak da belgemizin verilme tarihi kaydedilmiştir.

Sınırlarını dönemin Selanik Kadısı Mevlâna Şemseddin ile Umur adlı görevli kişi ve vilayetin ileri gelenlerinin birlikte çizdikleri mülknâme, Hacı Evrenos Bey'e övgü dolu sözlerle başlamaktadır. Evrenos sülalesine ait olan mülkün sınırlarının tekrar tespit edildiği mülknâmede geçen "*merhûmân ve mağfûrân Sultan Murad Han ve Bayezîd Hüdvendîgâr tâbe serâbümaya 'arz etmişler anlar dabi mukarrer ve müsellemler dutub hükm-i cihan-mutâ' verdikeden sonra cenâb-ı cennet-mekân firdevs-âşiyân merhûm ve mağfûr Ebu'l-feth Sultan Mehmed Han aleybi'r-rahmet ve'r-rıdvân dabi mukademen verilen ahkâm-ı şerîfeyi mukarrer dutub temliknâme vermiş*" ifadesinden Evrenos Bey'in kendisine Sultan Murad döneminden itibaren mülknâme verildiğini öğreniyoruz. Metinde "*arz etmişler*" demesinin sebebi ise temliknâmenin ya da diğer bir adıyla mülknâmenin başvuru yoluyla alınmasından kaynaklanmaktadır. Başvurular çok farklı amaçlarla yapılabilirdi. İnalçık'a göre başvuru nedenleri çoğu zaman dinî bir vakıf aracılığıyla cami, medrese, çeşme gibi bir hayır kurumu tesis etmek; daha nadir olarak kendisinin ve çocuklarının yararlanmasını sağlamak ya da söz konusu gelirin zaten var olan bir mülk veya vakfa ilave edilmesidir⁶⁵. En önemlisi de temliknâmesi alınmak istenen şey, arz edilirken açık bir şekilde ifade edilmek

⁶⁴ Belgelerin orijinaliği konusunda yapılan tartışmalar hakkında daha fazla bilgi için bkz. Feridun Emecen, "Orhan Bey'in 1348 Tarihli Mülknâmesi Hakkında Yeni Bazı Notlar ve Düşünceler", *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, İstanbul 2005, s.187-207.

⁶⁵ H. İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve ...*, s. 164-165.

zorundadır. Ancak elimizdeki belge tecdid amacıyla hazırlanmış olduğundan ve mülkiyetin devam hakkı istendiğinden “arz edilmiştir” ifadesi kullanılmıştır. Yoksa biz 1386 tarihli Sultan Murad tarafından Evrenos Bey’e yazılan mektupta Rumeli fatihine kendi kılıcı ile feth eylediği yerlerin mülkiyet hakkının bizzat Sultan Murad tarafından kendisine tahsis edildiğini biliyoruz.⁶⁶ Çünkü mektupta geçen “*Gazî ve Hacı Evrenos Bey hizmetleri devâm-ı ikbâl kendi kılıcı ile feth eylediği kal’a-i Gümülçine’den kal’a-i Siroz ve Behište ve Horpeşte’ye varınca bir sancaklık yer i’tibârıyla on kere binlerle verdim ve ol vilâyetlere ‘âmmeten seni guzât-ı mücâhidîne emîrî’-mî’minîn nasb eyledim*”⁶⁷ ifadesinden de anlaşılacağı gibi Evrenos Bey’in feth ettiği yerler Sultan I. Murad tarafından kendisine tevcih edilmiş ve başarılarının devamı dilenerek, fetihlerine devam etmesi amacıyla ödüllendirilmiştir. Bu durumda ünlü akıncı beyinin arzı olmaksızın başarılarının karşılığı olarak mülkiyet hakkının verilmesi bir taraftan Evrenos Bey’e verilen önemin büyüklüğünü göstermekte olup, diğer taraftan belki de Orhan Bey döneminde ilk defa kendisine mülk verilmiş olmasından kaynaklanmaktaydı. Mektupta Evrenos Bey’e “*amma sakın sana Rumeli vilâyetlerin kendi kılıcım ile açdım ve feth eyledim deyu gurûr gelmesün*”⁶⁸ denilerek de uc beyinin merkeze itaatinin devamı istenerek, Rumeli fâtihî olduğu vurgulanmaktadır.

Evrenos Bey’e de tahsîs edilen bu mülk topraklar, şahısların üzerinde mutlak mülkiyet hakkına sahip oldukları topraklardır. Arazi sahipliği ve tasarruf hakkı kayıtsız şartsız aynı şahsa aittir. Mülk sahipleri isterlerse mülklerini satarlar, isterlerse bağışlar veya vakfederlerdi⁶⁹. Evrenos Bey vakfiyesinde de bu toprakların hiçbir şekilde satılmayacağı ve bâkî olarak kalacağı belirtilmektedir⁷⁰. Üzerine ağaç dikmek veya bina yapmak gibi faaliyetler için de kimseden izin almak zorunda değillerdi. Mülk sahibinin ölümü halinde ise mirasçılara intikal ederdi. Vâris bulunmaması durumunda da devlete intikal ederek mîrî arazi olarak kayd olurdu⁷¹. Ancak mutlak olarak sarf edilen şey, topraktan ve toprak üzerinde yaşayan kimselerden alınan vergilerden ibaretti⁷² ve mülknâme sahibi çizilen sınırların dışına çıkmamakla yükümlü idi. Metinde de belirtildiği gibi “*kat’an tebdîl ve tagyîr etmeye*” yani kesinlikle değiştirmeye denilerek sınırlar mülknâmede çizilen şekliyle kesinleştirilmiştir. Ayrıca sınırları çizilen bölgeden alınan vergi gelirleriyle birlikte “*hadleri ve sınırlarıyla hibe ve temlik edüb*” ifadesinden de anlaşılacağı üzere, çizilen sınırlar dâhilinde kendisine hibe edilmiş ve köylerden toplanan haraç ve ispençeler ile resm-i ağnâm toplama

⁶⁶ Y.E.E., D. No: 91, G. No: 49.

⁶⁷ Y.E.E., D. No: 91, G. No: 49.

⁶⁸ Y.E.E., D. No: 91, G. No: 49.

⁶⁹ H. Cin, *Osmanlı Toprak Düzeni...*, s. 11, 26, 37.

⁷⁰ V.G.M., D.N: 2113, , Kuyûd: 949/1377.

⁷¹ H. Cin, *Osmanlı Toprak Düzeni...*, s. 37.

⁷² Ö. L. Barkan, “İmparatorluk Devrinde Toprak Mülk ...”, s. 253; H. Cin, *Osmanlı Toprak Düzeni...*, s. 37.

hakkı da verilmiştir. Yani tüm haklar temlik sahibine yani Evrenos Bey'in vârislerine devredilmiş ve “tam serbestiyet” üzere verilmiştir⁷³.

Sonuç olarak elimizdeki belgelere dayanarak, Evrenos Bey'e daha I. Murad zamanında 1386'da gönderilen mektupla verilen mülkiyet hakkının 217 yıl devam ettiğini ve zamanla genişleyen sınırların ilk temlik tarihinden itibaren 11 padişah tarafından da tecdid edildiğini tespit ediyoruz. Makalemize konu olan ve elimize ulaşan I. Ahmed tuğralı 1603 tarihli son tecdidnâme ile de Evrenos Bey'e ait mülkler, kuzeyde Köstendil'den Filibe'ye ve güneyde Siroz'dan Gümölcine'ye kadar uzanan geniş bir sahaya ulaşmıştır. Nüfuzu ve zenginliği ile de söz sahibi olan ünlü akıncı beyinin imar faaliyetleri de oldukça önem taşımaktadır. Gelirinin büyük bir kısmını ise vakfa bağlamıştır.

Mülknâmenin Transkripti

Hüve'l-azîz , El-mu'nî, El-mu'în, El-mu'tî, El-mu'în tekaddesî esmâ'îhi

Evrenos Bey Mülknâmesidir

Nişân-ı şerîf-i âlî-şân-ı sâmi-mekân-ı sultânî tuğra-yı garrâ-yı cihân-sitân-ı hakanî, nuffize bi'l-avni'r-Rabbânî bi'l-menni'l-mennân ve's-savni's-samedânî hükmü oldur

Bundan akdem âbâ-i kirâmım ve ecdâd-ı 'izâmım -nevvre Allahu te'âla merâkidehum⁷⁴- merhûm ve mağfûrûn leh El-hâcc Evrenos Bey'e Vardar tevâbi'inde Valtos nâm hassı ve Gülgü ve Malçay nâm köylerin haracı ve işpençesi ve koyunu resmini ve gölüyle ve haddleri ve sınırlarıyla hibe ve temlik edüb ahkâm-ı şerife erzânî kılmışlar⁷⁵ ve zikr olunan köylerin sınırların ta'yîn ve tahdîd etmeğe sâbikan Selanik kadısı olan Mevlâna Şemseddin ile Umur nâm kul gönderilüb anlar dahi varub ol vilâyetin a'yânın cem' edüb sınırlarını ta'yîn ve temeyyüz edüb kat' etmişler gelüb merhûmân ve mağfûrân Sultan Murad Han ve Bayezid-i Hüdâvendigâr -tâbe serâhümaya⁷⁶- 'arz etmişler anlar dahi mukarrer ve müsellemler dutub hükm-i cihan-mutâ⁷⁷ verdikden sonra cenâb-ı cennet-mekân firdevs-âşiyân merhûm ve mağfûr Ebu'l-feth Sultan Mehmed Han -aleyhi'r-rahmet ve'r-rıdvân- dahi mukaddemen verilen ahkâm-ı şerife(yi) mukarrer dutub temliknâme vermiş. Eyle olsa halen serîr-i saltanat ve mesned-i hilâfet, cenâb-ı 'adâlet-me'âbıma müyesser olub bundan esbak verilen temliknâme-i hümayûnun tecdid olunmasını ricâ eyledikleri ecilden ecdâd-ı 'izâmım -nevvre Allahu te'âla merâkidehum- verdikleri mülknâmeleri ben dahi mukarrer ve müsellemler dutub tecdid olunmasını emr etdim ve ol mülknâmeler içindeki sınırlar işbu minvâl üzeredir ki zikr olunur. Hudûd-ı cevânib-i erba'a

⁷³ H. İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve ...*, s. 165.

⁷⁴ Nevvare Allahu te'âla merâkidehum: Yüce Allah onların mezarlarını nurlandırın.

⁷⁵ Erzânî kılmak: Layık görmek, liyakat etmek.

⁷⁶ Tâbe serâhüma: Onların toprağı, kabri iyi ve temiz olsun

⁷⁷ Hükm-i cihan-mutâ: Dünyanın boyun eğdiği ferman, hüküm.

ibtidâsı budur ki yukarı kavak ağacından Nikör Boveranya ve andan Balluca ırmağına ve andan Donya⁷⁸ adlı depecüğe ki ve andan Vargar ve Pelü Viranı'na ve andan iki yol çatı ki Estoryi/İstoryi derler ki taş dikilmiştir ve andan Filibe⁷⁹den yekağı⁸⁰ ulu yol sıra varır yol yanında dikilmiş taşa erişür ve andan doğru yerlü kafiri karataşa varır ve andan Ağraşde adlu köye varır ve andan değirmen yerine varır ve andan geçer Valtos karagende⁸¹ Edri adlu köye varur ve mezkûr sınırın 'alâmetleri çevre yanındağı dikilü taşlar ile ma'rûf ve meşhûrdur ve mezkûr Valtos Gölü'nün kıbleden yanında birkaç budakları⁸² vardır çıkar balıklağı⁸³ olur ve bu zıkr olan budaklar dahi Valtos'un⁸⁴ sınırundandır evvelki Budak adı Valcetder ki Edri köyüne muttasıldır ve sâni Budak ki adı Girümirdür ve sâlis Budak adı bir zâtdır ve erbi'a budak ki adı Vladol derler ve bu balıklağılardan geçer Dilamandari adlu çiftliğe erişür ve Vegarhad adlu çiftliğe muttasıldır andan geçer Valtos'un ayağı ırmak olub denize girdiği yerde İstoka adlu balıklağı vardır oldahi Valtos sınırundadır ve mezkûr Valtos'un helinden? döner çoraklu yerde dikilü taşa erişür andan geçer gölün sınıruyla Eylad/İlad sınırına eren yola girer ve bu yol sıra uzanur Küçük (Küçük) İdris Köyü'nün sınırına muttasıl olur, ol sınırdan çıkar şimal tarafına meyl edüb depecükde dikili taşa erişür ve andan geçer Valtos Köyü'nün tarafını dutub Re'is Hamza Köyü'nün ortasında dikilen taşa erişür andan geçer şimâl tarafından yana meyl eder Tahtalı öyüğe girer andan geçer mezkûr hudûdun evvelinde zıkr olan Balluca Irmağı'na muttasıl olur ve ba'dehu hudûd-ı Gölki ve Maliça bu zıkr olan nişanlardır eski Vardar denize koyulduğu yerden uruca çıkar gün batusundan yana Eski Hisar⁸⁵ berâberliğinde gedüğe erişür ol gedükden Vardar'ın suyu çıkar Küçük arga girer Samuk ve Monik çiftliğine gider yola erişür andan geçer Benefşegören'de iki kavuşduğu yere erişür andan dağa oduna giden yola erişür Nalsikor Viranı'na varınca ki anda taş dikilmiştir andan Fındık Deresi'ne iner ol Fındık Deresi'nden çıkar kıbleden yana Eski Hisarlığa erişür ki anda taş dikilmiştir andan geçer Kurucakuyu'ya erişür andan geçer Yakub Köyü'nün sınıruyla Vardar⁸⁶ sınırına eren ulu yola girer ta dikili taşa erişünce

⁷⁸ Donya, 1874 yılında Pirlepe-Manastır'a bağlı nahiye idi. Bkz. T. Sezen, *Osmanlı Yer Adları*, s. 157.

⁷⁹ Filibe 1362'de Rumeli eyaletinin merkezi, 1520'de Edirne eyaletine bağlı sancak, oluştur. Bkz. T. Sezen, *Osmanlı Yer Adları*, s. 186.

⁸⁰ Yekağı: Yanı, tarafı.

⁸¹ Karagen: Kır demektir.

⁸² Budak metinde göz, pınar anlamında bulak yerine kullanılmıştır. (Bulak için) Bkz: *Derleme Sözlüğü*, c. II/B, s. 778.

⁸³ Balıklağı: Balık kulağı olarak da kullanılır. Kışın balıkların biriktiği ve çok olduğu yer anlamındadır. Bkz: *Derleme Sözlüğü*, c. II/B, s. 505.

⁸⁴ Burada bir karalama görülüyorsa da metin akışı normal devam etmektedir.

⁸⁵ Eski Hisar 1865 yılında Filibe'de Edirne vilayetine bağlı kazadır. Bkz. T. Sezen, *Osmanlı Yer Adları*, s. 178.

⁸⁶ Vardar, 1867'de Selanik vilayetine bağlı nahiyedir. Bkz. T. Sezen, *Osmanlı Yer Adları*,

andan sonra derenin gün doğusunda sırt sıra gelür iner ulu yolun yanında iki depecüğe erişür andan geçer Valtos'un sınırında kum depecüğünde dikilü taşa erişür hudûd-ı Söğütlü Dere ve köylerin nişanları bu zikr olanlar evvel sınuru göl beğünün⁸⁷ kor kuyusunda kim Selanik'den Siroz'a gider yolun katındadır kapucular dutduğu çiftliğe erişür andan geçer Selanik yoluyla o sınırunun yolcu koşduğu yere erişür andan geçer Siroz yolunda kafiri dikilmiş taşa erişür andan geçer Devi adlu eski hisarlığa erişür andan Lalula adlu dağa erişür ol dağdan doğru iner yana gider ulu yola erişür andan Ulu Dere'ye iner ol Ulu Dere'den doğru çıkar Aya Paraskevi adlu eski kiliseye erişür ve ol kilisenin kiblede yanından doğru Çitor'a iner andan Galfar/Galgar suyunu geçer karşusunda depeye⁸⁸ erişür kim anın üstünde taş dikilmiştir ol dikilmiş taşın kibelinden yanında Mustafacı gölüne varır ol yol sıra doğru Eskine Lakov derler Avrethisari'nin kibelinden yanındadır andan geçer Hisarluca yaylasına erişür andan geçer ulu yola erişür ol yol doğru varır Galko suyun geçer ulu yola girer girü ol yoldan geçer Podovne/Poduna adlu depeye erişür ol depenin foryazdan⁸⁹ yanında bir dereye erişür ol dereден geçer Eskeneş adlu yere erişür andan dağ eteğinde Prosko adlu yere erişür andan Korucu İvaz çiftliğine⁹⁰ erişür andan geçer mezkûr Gülyeğinek/Gölyeğinek Kırıu kuyuya muttasıl olur hudûd-ı Siroz sağışında⁹¹ mülklüğe verdikleri sınırın bu zikr olunan nişanlardır mezkûr çiftlik sınuru şimâlisi ulu yola erişür ve yolca gider Kutlu Bey kuyusuna varır mezkûr kuyudan döner Süleyman Subaşı Bağçesi divarına erişür dahi aşğa tay yerine ulaşur Küçük küre⁹² gider yola varır hudûd-ı garbîsi(n)de mezkûr yolca gider Kürek orta tasife? uğrar andan geçer Balluca Irmağı'na varır andan Balluca akıntısına döner, hudûd-ı cenûbîsi su sıra iner İrgerciğe yoluna varur andan Balluca andan Siroz⁹³dan yana döner saz içindeki taşa uğrar geçer Büyük Kürek ucunda taşa uğrar andan geçer Esköki/Esgüki yolundağı taşa varır andan geçer Doğancı Soy ekinliği içindeki taşlara varır girü döner mezkûr Esköki/Esgüki yoluna varır andan doğru yolca gider yol gurâkinde⁹⁴ dikili taşlara uğrayu(b) Evrenos Bey'in bağçesi divarına erişür. Hudûd-ı şarkîsi mezkûr bağçe divarını sıyırdır geçer Mahmud yoluna ve Doğan yerine varır andan ol zikr olan ulu yola muttasıl olur ve otlak ki mülklüğe vermişler sınırlarının nişânı bu zikr

s.524.

⁸⁷ Gölbek: Küçük su birikintisi, gölcük. Bkz: *Derleme Sözlüğü*, c. VI/G, T.T.K., Ankara 1972, s. 2140-2141.

⁸⁸ Metinde harekeli yazılmıştır.

⁸⁹ Foryaz, boryaz: Poyraz anlamına gelmektedir. Bkz. *Yeni Tarama Sözlüğü*, Der: Cem Dilçin, T.D.K., Ankara 1983, s. 37, 89.

⁹⁰ Metinde çiftliğinin şeklindedir.

⁹¹ Sağışında: Sırasında, hizasında.

⁹² Küre: Maden ocağı.

⁹³ Siroz, 1867 tarihinde Selanik vilayetine bağlı sancak idi. Bkz. T. Sezen, *Osmanlı Yer Adları*, s. 462.

⁹⁴ Gurakinde: Uğrağında.

olanlardır: Şarkîsi Atmaca timarı Donya sınırına erişür ve andan Kadı Şemseddin ve İsmail ve Yerlü Kethüdalar dedikleri taşlara muttasıl olur ve hadd-ı şimâlîsi Ebri adlu sınırına erişür ve Çeltükci sınırına ve Subaşı sınırına ulaşur ve hadd-ı garbîsi İrsizciği⁹⁵/Ebrsizciği sınırına ulaşur aradan yol geçer Pavlolovi⁹⁵ sınırına varıncadır ve hadd-ı cenûbu Kara Geçesine⁹⁶ şehre Yabalu evi suyuna ulaşur Donya ki mülkiğe vermişler şimâl sınuru Zihne⁹⁶ suyuna ve Bedreddin Bey timarı uzak sınırına ulaşur aradan ulu yol geçer yol sıra dikilmiş sınır taşları vardır Seferli sınuru Meçilkü Çiftliği sınırına ve andan Eksilü Pınadına⁹⁷ sınırına ulaşur ba'zı yerlerde ekilür⁹⁷ köşeler olur her köşede sınır bellü olsun deyu taşlar dikilmiştir ve andan Aşağa Leşkeri yerine ve Katlo Manastırı'na ulaşur aradan yol geçer yol sıra sınır için taşlar dikilmiştir, sınır-ı garbîsi İsmail Bey sınırına ve Bedreddin Bey timarı İskamno sınırına ulaşur aradan Kara Mukbil Köprü'süne gider ulu yolu geçer, yol sıra taşlar dikilmiştir ve sınır-ı şarkîsi mezkûr İskamno ve Zihne sınırına ulaşur ba'zı yerde ekilür köşe vardır, her köşede sınır için taşlar dikilmiştir taşdan taşa varır. Sınur-ı şimâlde zikr olan ulu yola muttasıl olur, muttasıl olduğu yerde dikili kara taş vardır yerlü kethüdalar bilürler ve bundan gayrı Gümülcine ve Ağırcaan tevâbi'inden Köstebir çiftliği dimekle ma'rûf olan Anbar Köy ve Küçecik Köyü ve bağlarını ve değirmenlerini bile virüb temlik etmişler ba'dehu ecdâd-ı 'izâmımdan merhûm ve mağfûrun leh Sultan Bayezid Han -aleyhi'r-rahmeti'l-gufrân- zamanında dahi 'arz olundukda zikr olunan mahdûd sınır içinde ve defter-i hâkânîde mukayyed ve mastûr olan vakıf köylerin haracını ve ispençesini ve gölünü ve koyunu resmini ve Köstendil Sancağı'nda Koniçe nevâhisinde Pranko nâm vakıf köyünü vesâyir hâsıl olan fevâ'idî bi'l-küllie cüz'î ve küllî ne var ise mecmû'unun vakfiyeti vakfiyye-i ma'mûlün biha mücebince mukarrer ve musaddak dutmuş ben dahi mezîd-i avâtîf-ı⁹⁸ aliyye-i şâhânedan bu cümleyi kemâ-kân müselleme ve muhakkak dutub bu hükm-i şerîf-i vâcibü'l-ittibâ' ve cihân mutâ'î erzânî kılub verdüm ve *buyurdum ki*

Ba'de'l-yevm dahi evkâf-ı mezbûre ber karâr-ı sâbık vakfiyyet üzere zabt olunub hâsılları vâkıf-ı müşârün ileyh Evrenos Bey'in ma'mûlün biha vakfiyyesi mücebince mesârif-ı mu'ayyenesine sarf oluna bu bâbda hiç ahad kâ'inen-men-kâne⁹⁹ bi-vechin mine'l-vücûh¹⁰⁰ mâni' ü dâfi' ve râfi' ve münâzi¹⁰¹ ü mu'âriz ve müzâhim olmayub min ba'd dahl ü ta'arruz değürmeyüb kat'an tebdîl ü tağyîr etmeye ve buyurdum ki benim evlâdımdan ve ensâbımdan ve beylerimden ve

⁹⁵ Katip bu kelime hareke kullanmıştır.

⁹⁶ Zihne, 1867'de Siroz-Selanik vilayetine bağlı kaza idi. Bkz. T. Sezen, *Osmanlı Yer Adları*, s. 554.

⁹⁷ Kelime harekelenmiştir.

⁹⁸ Mezîd-i avâtîf: Karşılık beklemeden gösterilen sevginin artması

⁹⁹ Kâ'inen-men-kâne: Kim olursa olsun

¹⁰⁰ Bi-vechin mine'l-vücûh: Ne şekilde olursa olsun

¹⁰¹ Münâzi: Ağız kavgası eden, çekişen

mübaşirlerimden bu hükm-i şerîf-i lâzımü'l-inkiyâdımı her kim ki tebdîl ü tağyîr edüb muhâlefet ede veyahud etmek isterler ise *fe men beddelehu ba'de ma semî'ahu* feinnema ismuhu ale'l-lezîne yubeddilûnehu innallahe semî'un alîm¹⁰² ve la'netu'l-llâhi te'âlâ ve'l-melâ'iketi ve'n-nâs ecma'in¹⁰³ 'azâbına müstehak olalar. Şöyle bileler 'alâmet-i şerîf-i 'âlem-ârâ-yı ve cihân-mutâ'î mütâla'a kılanlar mazmûn-ı meymûn-ı sa'âdet-makrûnu musaddak ve muhakkak bilüb i'timâd ve i'tikât ve inkiyâd kılarlar. Tahriren fi'l-yevmi's-sâdis şehri Cemâdiye'l-ûlâ min şühûri sene isna 'aşere ve elf. (6 Cemadiye'l-ûlâ 1012)¹⁰⁴

Mine'l-hicreti'n-nebeviyye aleyhi efdali's-salâti ve ekmeli't-tahiyyât

Be-makâm-ı Konstantiniyye

¹⁰² Kur'an-ı Kerîm, II/181: "Artık ölünün vasiyetini işittikten sonra onu değiştirenin günahı ölüye değil, değiştirenin üzerindedir..."

¹⁰³ Bütün insanların, bütün meleklerin ve yüce Allah'ın laneti onun üzerine olsun.

¹⁰⁴ 10 Ekim 1603.

Kaynakça

I-Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Yıldız Esas Evrakı (Y.E.E.), Dosya No: 91, Gömlek Sıra No: 49.

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü (TKGM), Tapu Arşiv Dairesi Başkanlığı, Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, No: 195. (Evrenos Bey Mülknâmesi)

Vakıflar Genel Müdürlüğü, Defter No: 2108, Sayfa No: 0077, Sıra No: 78.

Vakıflar Genel Müdürlüğü, Defter No: 2113, Kuyûd: 949/1377.

II-Kronikler

Aşıkpaşazâde, *Aşıkpaşazâde Tarîhi*, İstanbul 1332.

Hoca Sa'âdettin Efendi, *Tâcü't-tevârih*, 1279, Basım yeri yok.

Mehmed Hemdemî Çelebi, *Solakzâde Tarîhi*, İstanbul 1297.

Mustafa Nuri Paşa, *Netâyicü'l-Vukû'at*, c. I-IV, İstanbul 1327.

Müneccimbaşı Derviş Ahmed Efendi, *Sabâ'îfî'l-abbâr*, c. III, İstanbul 1321.

III-Tedkik Eserler

Akdağ, Mustafa, *Türkiye'nin İktisâdî ve İçtimâî Tarîhi I (1243-1453)*, Ankara 1999.

Arslan, H. Çetin, *Türk Akıncı Beyleri ve Balkanların İmarına Katkıları (1300-1451)*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2001.

Ayvalı, Gülsüm-Zachariadou, Elizabeth-Ksantynakes, Andones, *To Χρονικό των Ουγγαροτουρκικών Πολέμων (1443-1444)*, Iraklio 2005.

Balta, Evangelia, *Les Vakıfs De Serres Et De Sa Region (XVe et XVIIe s.)*, Athenes 1995.

Barkan, Ömer Lütfî, "İmparatorluk Devrinde Toprak Mülk ve Vakıfların Hususiyeti", *Türkiye'de Toprak Meselesi Toplu Eserler I*, İstanbul 1980, s. 249-280.

Barkan, Ömer Lütfî, "Malikâne Dîvânî Sistemi", *Türkiye'de Toprak Meselesi Toplu Eserler I*, İstanbul 1980, s. 160-190.

Barkan, Ömer Lütfî, "Mülk Topraklar ve Sultanların Temlik Hakkı", *Türkiye'de Toprak Meselesi Toplu Eserler I*, İstanbul 1980, s. 231-247.

Başar, Fahamettin, "Evrenosoğulları", *DİA*, c. XI, İstanbul 1995, s. 539-541.

Başar, Fahamettin, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Döneminde Hizmeti Görülen Akıncı Aileleri II", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, S. 64, İstanbul 1992, s. 47-50.

Chatzes, Christos N., *Γιαννιτσά, Ιστορική Επισκόπηση*, Giannitsa 2003.

Cin, Halil, *Osmanlı Toprak Düzeni ve Bu Düzenin Bozulması*, Ankara 1978.

Delilbaşı, Melek, "Selânik ve Yanya'da Osmanlı Egemenliği'nin Kurulması", *Belleten*, c. LI, S. 199, Ankara 1987, s. 75-106.

Delilbaşı, Melek, *Jobannis Anagnostis, Selânik'in Zaptı Hakkında Bir Tarih (II. Murad Dönemi'ne Ait Bir Bizans Kaynağı)*, T.T.K., Ankara 1989.

Demetriades, Vasilis, "Problems of Land-owning and Population in the Area of Gazi Evrenos Bey's Wakf", *Balkan Studies*, 22/1,1981, s. 43-57.

Demetriades, Vassilis, "The Tomb of Ghazi Evrenos Bey at Yenitsa and its Inscription", *Bulletin of the School of Oriental and African Studies, (BSOAS)*, Volume 39, Part I, London 1976, s. 328-332.

Derleme Sözlüğü, c. VI/G, T.T.K., Ankara 1972.

Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Ankara 1993.

- Emecen, Feridun, “Orhan Bey’in 1348 Tarihli Mülknâmesi Hakkında Yeni Bazı Notlar ve Düşünceler”, *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, İstanbul 2005, s. 187-207.
- Evlîya Çelebi, *Evlîya Çelebi Seyahatnamesi*, c. VIII, Haz. Seyit Ali Kahraman-Yüce Dağlı-Robert Dankoff, Y.K.Y., İstanbul 2003.
- Feridun Bey, *Mecmû'a-i Münşe'âtü's-selâtin*, İstanbul Matba'a-i Âmire, 1174.
- Halis Eşref, *Külliyât-ı Şerh-i Kânûn-ı Arâzî*, İstanbul 1315.
- Hamid Vehbi, *Meşâbir-i İslam*, c. II, İstanbul 1301.
- İbn-i Kemal, *Tevârih-i Âli Osman*, II. Defter, Yay., Şerafettin Turan, T.T.K., Ankara 1983.
- İbn-i Kemal, *Tevârih-i Âli Osman*, IV. Defter, Yay., Haz. Koji Imazawa, T.T.K., Ankara 2000.
- İnalçık, Halil – Oğuz, Mevlûd, *Gazavât-ı Sultân Murad b. Mehemmed Hân, İzladî ve Varna Savaşları (1443-1444) Üzerine Anonim Gazavatnâme*, T.T.K., Ankara 1989.
- İnalçık, Halil, “Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu”, *Türkler*, c. IX, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, s. 66-88.
- İnalçık, Halil, “Türkler ve Balkanlar” *Balkanlar*, OBİV Yay., İstanbul 1993, s. 9-32.
- İnalçık, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ 1300-1600*, İstanbul 2004.
- İnalçık, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi I*, 1300-1600, Eren Yay., İstanbul 2000.
- Kâni, K., “Evrenos Bey”, *Kaynak*, c. III, S. 36, Balıkesir 1936, s. 923-925.
- Karakurt, Sevgi, *Defter Emâneti'nden Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'ne*, Ankara Üniversitesi D.T.C.F. Basılmamış Lisans Tezi, Ankara 2001.
- Karpat, Kemal, “Osmanlı Tarihi'nin Dönemleri: Yapısal Bir Karşılaştırmalı Yaklaşım” *Osmanlı ve Dünya*, Hz. Kemal Karpat, İstanbul 2006, s. 119-155.
- Kenanoğlu, M. Macit, “Mülk”, *DİA*, c. XXXI, İstanbul 2006, s. 540-542.
- Kiel, Machiel, “Observations on the History of Northern Greece During the Ottoman Rule, The Turkish Monuments of Komotini and Serres”, *Balkan Studies*, XII/2, 1971, s. 415-462.
- Koçi Bey, *Koçibey Risâlesi*, Haz. Yılmaz Kurt, Ankara 1998.
- Kurt, Yılmaz – Erdoğan, M. Akif, *Çukurova Tarihinin Kaynakları IV, Adana Evkaf Defteri*, T.T.K., Ankara 2000.
- Kurt, Yılmaz, “Osmanlı Toprak Yönetimi” *Osmanlı*, c. III, Yeni Türkiye Yay., Ankara 1999, s. 59-65.
- Kurt, Yılmaz, “Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyûd-ı Kadîme Arşivi Vakf-ı Cedîd Tasnifi Katalog Çalışması”, *Uluslar Arası Kuruluşunun 700. Yıldönümünde Bütün Yönleriyle Osmanlı Devleti Kongresi*, Konya 2000, s. 455-475.
- Kütükoğlu, Mübahat, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatîk)*, İstanbul 1994.
- Mango, Cyril, “Egnatia, Via”, *The Oxford Dictionary of Byzantium*, Edit. Alexander P. Kazhdan, Volume I, Oxford 1991, s. 679.
- Melikoff, I., “Evrenos”, *The Oxford Dictionary of Byzantium*, Edit. Alexander P. Kazhdan, Volume II, Oxford 1991, s. 765.
- Melikoff, I., “Ewrenos”, *The Encyclopedia of Islam*, Volume II, London 1965, s.720-721.
- Mollaoglu, Ferhan K., *Selanik Baş Piskoposu Symeon'un Tarihi Nutku*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 1998, Ankara.
- Mustafa Nuri Paşa, *Netâyicü'l-vukû'ât Tekmileri (I-III)*, T.T.K., Ankara, 1961.

- Osman Ferid, “Evrenos Bey Hânedanına Âid Temliknâme-i Hümâyûn”, *TOEM*, Cüz: 30-36, 1334, s. 432-438.
- Öden, Zerrin Günel, *Karası Beyliği*, T.T.K., Ankara 1999.
- Özcan, Abdülkadir, “Akıncı”, *DİA*, c. II, İstanbul 1989, s. 250-251.
- Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, c. I, İstanbul 1993.
- Salamanga, D., “Γαζή Έβρενόζ, Ο Πρώτος Επικυριαρχος των Γιάννινων”, *Ηπειρωτική Εστία*, c. 2, Ioannina 1953, s. 163-165.
- Selâtin-i İzzâm Hazretleri Tarafından El-hac Gazî Evrenos Bey'e İ'tâ Buyurulan Fermân-ı Âliye Sûretleri*, Sabah Matbaası, Basım yılı yok.
- Sol Kol, Osmanlı Egemenliğinde Via Egnatia (1380-1699)*, ed. Elizabeth Zachariadou, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 1999.
- Süreyya, Mehmed, *Sicill-i Osmani*, c. II, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996.
- Tacan, Necati, *Akıncılar ve Mehmed II., Bayazıt II. Zamanlarında Akıncılar*, İstanbul 1936.
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı, “Akıncı”, *İA*, C. I, M.E.B., İstanbul 1993, s. 239-240.
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı, “Evrenos”, *İA*, C. IV, İstanbul 1977, s.414-418.
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı, *Karesi Vilâyeti Tarihçesi*, İstanbul 1925.
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı, *Osmanlı Tarihi I*, T.T.K., Ankara 1982.
- Vakalopoulos, Apostolos, *Ιστορία της Μακεδονίας 1354-1833*, Thessaloniki 1992.
- Vogiatzes, Georgios, *Η Πρώμη Οθωμανοκρατία στη Θράκη, Άμεσες Δημογραφικές Συνέπειες, Ιστορία Ηρόδοτος*, 1998.
- Yediyıldız, Bahaeddin, “Klasik Dönem Osmanlı Toplumuna Genel Bir Bakış”, *Türkler*, c. X, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, s. 183-215.
- Yeni Tarama Sözlüğü*, Der: Cem Dilçin, T.D.K., Ankara 1983.
- Zengin, Zeki Salih “İlk Dönem Osmanlı Vakfiyelerinden Serez’de Evrenuz Gazi’ye Ait Zâviye Vakfıyesi”, *Vakıflar Dergisi*, C. XXVIII, Ankara 2004, s. 103-120.

Evrenos Bey Mülknâmesi'nin giriş kısmı.

